

■ УДК 793.31(=161.2)(100=161.2)

К. В. Островська, доцент, завідувач кафедри народної хореографії, Харківська державна академія культури, м. Харків

Karyna_Ostrovska@meta.ua

<https://orcid.org/0000-0003-4782-8043>

ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ У ХОРЕОГРАФІЧНИХ КОЛЕКТИВАХ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

Досліджено та обґрунтовано, що український народний танець нині популярний не тільки в Україні, а й у багатьох країнах світу. За кордоном існує немало українських танцювальних ансамблів, які зберігають та популяризують танцювальне мистецтво України. Відзначено праці, де досліджено побут перших українських переселенців у Канаді кінця XIX ст. У репертуарі багатьох колективів широко представлена хореографія різних регіонів України, від Слобожанщини до Закарпаття. Український народний танець у колективах української діаспори зберіг самобутність, відроджуючи характерні особливості української народної культури. Українське мистецтво є не лише консервативним і традиційним, воно живе й нове, нині є складовою загальної світової культури.

Ключові слова: *діаспора, колектив, хореографія, танцювальне мистецтво, український народний танець.*

К. В. Островская, доцент, заведующая кафедрой народной хореографии, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

СОХРАНЕНИЕ И РАЗВИТИЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ТРАДИЦИЙ В ХОРЕОГРАФИЧЕСКИХ КОЛЛЕКТИВАХ УКРАИНСКОЙ ДИАСПОРЫ

Исследовано и обосновано, что украинский народный танец является популярным не только в Украине, а и во многих странах мира. За границей существует немало украинских танцевальных ансамблей, которые сохраняют и популяризуют танцевальное искусство Украины. Отмечены труды, где исследовано быт первых украинских переселенцев в Канаде конца XIX в. В репертуаре многих коллективов широко представлена хореография разных регионов Украины, от Слобожанщины до Закарпатья. Украинский народный танец в коллективах украинской диаспоры сохранил самобытность, возрождая характерные особенности украинской народной культуры. Украинское искусство является не только консервативным и традиционным, оно живое и новое, на сегодняшний день является составляющей общей мировой культуры.

Ключевые слова: *диаспора, коллектив, хореография, танцевальное искусство, украинский народный танец.*

K. V. Ostrovska, Assistant Professor, Head of the Department of the Folk Choreography, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

THE MAINTENANCE AND DEVELOPMENT OF NATIONAL TRADITIONS IN THE DANCE COMPANIES OF THE UKRAINIAN DIASPORE

The aim of this paper is to study the development of the choreography art abroad.

Research methodology. The followings methods were used: historical method; analytical method; chronologic method; theoretical analysis of scientific sources.

Results. There are many Ukrainian dance companies abroad that maintain and popularize the dance art of Ukraine. Due to their wide creative work, the rarest standards of folklore are maintained, glorifying not only the Ukrainian choreography art, and also the Ukrainian culture with its unique history, ceremony, traditions and way of life. The study has confirmed that most dancing companies of the Ukrainian Diaspora are amateur ones; nevertheless they have an impact on forming the Ukrainian culture in some countries. The choreography of different regions of Ukraine, from Slobozhanshchina to Transcarpathia, is widely represented in the repertoire of many companies. Ukrainian folk dance in the companies of the Ukrainian Diaspora has maintained its identity, reviving the characteristic features of Ukrainian folk culture. The Ukrainian Diaspora has plenty of dancing companies, which maintain the standards of dancing folklore on the modern stage, working hard to improve the skills and professional level. Due to these companies Ukrainian dancing art becomes more popular all over the world. Ukrainian art is not only conservative and traditional, it is alive and new, nowadays it is an integral part of a common world culture.

Novelty. The results of consideration of this subject allowed selecting the basic stages of creative work in some dancing companies of the Ukrainian Diaspora, the features of development of certain dances.

The practical significance. The findings can be applied in further developments of the revival of Ukrainian folk stage choreography, in writing new essays, term papers made by the students of choreography art departments, in reading series of lectures and conducting seminars on history of choreography art, art of ballet-master, Ukrainian folk-stage dance.

Key words: *Diaspora, company, choreography, art of dance, Ukrainian folk dance.*

Постановка проблеми. Одне з найпочесніших місць у хореографічному мистецтві посідає Україна. Популярність української народної хореографії зумовлена різноманіттям танцювальних барв, якими володіє український народ. Гумор і щирість, завзяття, життєрадісність, наявність у танці автентичних побутових особливостей – усе це характерно для народної хореографії України. Хореографічний фольклор надзвичайно багатий, крім хороводів, танці-ритуали, танці-обряди, побутові, сюжетні, у супроводі хору та з інструментальним супроводом. Вислів

М. В. Гоголя щодо української пісні як народної, живої, яскравої, сповненої барв істини, історії, яка триває все життя народу, повною мірою співвідноситься з народним танцем. Танець — це емоційний літопис народу, який яскраво розповідає про історію почуттів та пережитих емоцій. Невечерпна скарбниця народного танцю має багато безцінних перлин.

Нині існує безліч танцювальних колективів, які зберігають, розвивають і примножують наш національний танець за кордоном.

Народне танцювальне мистецтво в Канаді відроджено, набуло свого розквіту й надалі розвивається на ґрунті творчої діяльності аматорських хореографічних колективів, які не тільки зберігають традиції народного танцювального фольклору, а й поповнюють репертуар новими творами, плідно працюють над удосконаленням майстерності та професійного рівнів. Вивчення досвіду діаспорних поколінь у галузі українського танцю, дослідження його сучасного становища, визначення його місця в духовному розвитку української етнічності за кордоном, глибоке осмислення творчих надбань зарубіжних українських митців, як духовного спадку всього українського народу, є одним з актуальних завдань вітчизняних істориків, мистецтвознавців, практиків і теоретиків хореографічного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Побут перших українських переселенців у Канаді почали досліджувати наприкінці ХІХ ст. Важливе значення в розвитку фольклористики в Канаді має Роберт Климан. Його докторська дисертація є основним довідником для кожного дослідника, котрого цікавить фольклор означеної країни. Найбільшим здобутком для української фольклористики в цьому разі є заснування кафедри української культури та етнографії імені Гуцуляка, яку нині очолює молодий канадський етнохореолог Андрій Нагачевський. У його дисертації «Танцювальна культура українців Канади штатів Альберта й Саскачеван» зібрана численна спеціальна література з фольклорного танцю українських, канадських і західноєвропейських хореографів, розміщено немало фотографій, на яких зображені канадські українці під час народних свят і врочистостей.

Дослідивши всі праці канадських етнографів, Андрій Нагачевський помітив, що у сфері наукового вивчення українських канадських танців створено небагато наукових досліджень, у яких недостатньо уваги приділено танцям у їх автохтонному існуванні.

Мета статті — визначити започаткування й дослідити розвиток українського танцювального мистецтва за кордоном.

Виклад основного матеріалу дослідження. У публікаціях, присвячених історії українських поселень у Канаді або в спогадах окремих

людей почасти трапляється інформація, що стосується танців. Після того, як до Канади прибули такі фахівці танцю, як Василь Авраменко, український народний танець став предметом зацікавленості багатьох хореографів.

Василя Авраменка вважають учнем відомого хореографа-фольклориста Василя Костіва (Верховинця). Професійну й організаційну діяльність В. Авраменко розпочав у 1921 р., організувавши школу українського танцю в Каліші, у таборі для інтернованих вояків УНР. Підсумковий «творчий стаж» митця становить більше 60 років з урахуванням роботи в театрі Садовського в роки війни. У діаспорі Авраменка назвали «батьком українського танцю», адже, прибувши до Канади в 1925 р., він одразу розпочав створювати танцювальні гуртки й проводити численні концерти. Початком великого тріумфу стала Канадська національна виставка в Торонто. Тоді колектив Авраменка дав 12 восьмихвилинних виступів, за якими спостерігали 25 тис. осіб. А в 1927 р. відбулися чи не найскладніші його гастролі, коли танцювальна група впродовж 70 осінніх днів дала майже півсотні концертів у 45 місцевостях. Він навчив своїх сценічних танців тисячі людей, опублікував 10 власних танців у праці «Українські національні танки». У 1947 р. перевидав власну працю «Українські національні танки, музика і стрій», у якій розмістив 18 авторських сценічних творів. Хореографічні композиції Авраменка можна умовно поділити на три групи. Одна з них ґрунтується на героїко-патріотичних сюжетах переважно історичного змісту («Танок Гонти», «Довбушева ніч»). Друга група — композиції актуальної для тодішнього часу тематики, такі як танець «За Україну». До третьої належать авторські інтерпретації фольклорних джерел («Великодня гаївка», «Журавель весільний», «Гопак колом», «Козачок подільський», «Великдень на Україні» та ін.). Ці постановки не лише відзначаються продуманістю, емоційним напруженням, а й зображенням людських характерів у контексті історичної епохи. Таким переконливим прикладом є образ Чумака з однойменної композиції В. Авраменка, котрий захоплював глядачів своїми душевною щедрістю та гумором. У танці «Чумак» В. Авраменко показав узагальнений, оптимістичний народний образ. Сучасники хореографа, безпосередні свідки виконання «Чумака» вважали цей номер вершиною артистичної творчості митця. У ньому вирували сила молодості, живий народний гумор та радість буття, за допомогою яких герой долав життєві невдачі безрадісної чумацької долі. Велич і потужність козацького духу найяскравіше втілював В. Авраменко у своєму «Гонті». «У цьому танці він виявив не тільки натхнення, а й трагічний пафос. Але трагізм його оптимістичний. Напруга в небезпеці віщувала ворогові помсту й неминучість перемоги над ним», — зазначала І. Книш (1996, с. 66).

Значення творчості видатного етнографа, режисера й хореографа В. Авраменка складно переоцінити. У результаті його активної творчої діяльності тисячі канадських українців відчували зв'язок зі своїми історією та багатою культурою, відтак мали підставу доводити помилку тих, хто вважав, що українці не мають своєї національної ідентичності, оскільки одні, мовляв, приїхали з Польщі або Австрії, інші – з Росії.

За словами д-ра Андрія Нагачевського з Альбертського університету, до приїзду В. Авраменка українці виконували свої танці лише на весіллях та вечірках. Завдячуючи йому, український народний танець завоював сцену і став символом української культури й української ідентичності. До Другої світової війни його хореографія та костюми були популярними і, власне, зберігаються і до сьогодні, звичайно, часом – в інтерпретації.

В. Авраменко – представник тієї численної когорти митців, котрі усвідомлювали значення своєї справи не розумом, а серцем, не досвідом, а ніби надчутливою інтуїцією. Він намагався увиразнити, примножити та зберегти для нащадків український танець у його фольклорному, первозданному вигляді – ніби своєрідний генетичний код, покликаний упродовж майбутніх століть охороняти ту царину, яку свого часу Ліна Костенко назвала «гуманітарною аурою нації», ту царину, що одвіку й довіку слугує ефективним інструментом самоусвідомлення й самоідентифікації, власне, ту царину, без якої будь-який народ загубився б, потонув, ставши лише безликою порошиною в кривавій і плутаній історії цивілізації. Завдяки Василеві Авраменку про багату фольклорну спадщину українців дізналися в США й Канаді, Італії й Німеччині, Бразилії, Аргентині та Японії. Світ укотре пізнав українців через їхні танець, музику й перше кіно.

Створюючи свої школи в усьому світі, В. Авраменко використовував власну спеціальну методику: з-поміж кращих учнів вибирав одного-двох інструкторів, котрим доручав вести школу, а сам вирушив далі – у нове місто, містечко, штат, країну, на новий континент.

Нові покоління його учнів-інструкторів ще й сьогодні допомагають українській Терпсихорі в Канаді та Америці.

Послідовниками В. Авраменка в Канаді є інструктори танців – вихідці з Буковини В. Мошук та І. Пігуляк. Останній працював інструктором українського танцю при товаристві «Просвіта», згодом емігрував до США, написав книгу «Василь Авраменко і відродження українського танку» (Нью-Йорк, 1979 р.) Після від'їзду В. Авраменка до США розпочату ним роботу в Канаді продовжували: І. Токарик, І. Іванчук, В. Погорецький, М. Дудар, М. Балдецький та ін.

Заслуга всіх послідовників В. Авраменка, учнів, перших інструкторів, аматорів, котрі наслідували його творчий метод, полягала у відродженні, поширенні та популяризації українського народного танцювального мистецтва, передусім в емігрантському середовищі. Засновані ними українські танцювальні ансамблі, школи, студії, гуртки виконували важливу просвітницьку місію, популяризуючи українську культуру в іноетнічному середовищі завдяки концертам, оглядам, конкурсам, різноманітним міжнародним фольклорним фестивалям, а також телебаченню.

Широковідомим у Канаді та за її межами став танцювальний колектив канадських українців «Шумка», заснований у 1959 р. у м. Едмонт, «батьком» якого можна назвати Честера Куця. Фундатор ансамблю та група молодих танцівників хотіли тоді не просто займатись українськими народними танцями — мріяли зробити їх популярнішими і зрозумілішими канадцам, а згодом інтернаціональними. Завдяки їх палкій закоханості у свою справу українське танцювальне мистецтво набуло нового значення, а колектив увірвався вихором (адже «шумка» — це нині призабуте українське слово, що означає «вихор») у світ професійного українського танцю. З тієї пори минуло понад півстоліття, а «Шумка» і досі єдиний у Канаді професійний український танцювальний колектив. Нині художнім керівником ансамблю є Гордон Гордей. Що ж робить «Шумку» унікальним колективом? Насамперед, це її майстерно, до найдрібніших деталей відточений виключно канадський стиль українського танцю. «Шумка» поєднала фольклорну хореографію, канадського та українського походження, утворивши дивовижне мереживо, яке зачаровує глядача, навіть необізнаного, з мистецтвом танцю. За час існування «Шумка» демонструвала своє мистецтво в різних куточках світу. Ансамбль гастролював у Тунісі, Японії, Китаї, Канаді та США. З особливим теплом згадують учасники колективу виступи в Україні.

Окрема сторінка історії «Шумки» — навчання танцю. При ансамблі з 1991 р. функціонує хореографічна школа, яка здійснює підготовку нових висококваліфікованих кадрів. Щороку понад 200 учнів навчаються за оригінальним навчальним планом, єдиною програмою українського танцю в Північній Америці, створеної згідно із сертифікованою програмою RAD, яка містить сучасний і традиційний українські танці.

У творчому доробку «Шумка» гармонійно поєднує народні танці з балетною драматургією та музикою симфонічного оркестру. Програму виступів створюють на сюжетній основі, завдяки якій шліфується акторська майстерність виконавців. Широковідомими є театралізовані концертні постановки «Шумки», зокрема вистава «Попелюшка», у роботі

над якою брали участь хореографи з Києва та Львова. «Попелюшку» презентували канадські танцівники в Україні в липні 2007 р.

Цікаво, що не всі, хто нині працює в «Шумці», мають українське походження, проте всіх учасників об'єднують любов до танцю, вміння відчувати його, пропускаючи через власне серце, віра у важливість цієї спадщини й необхідність її збереження.

Безцінний внесок, здійснений колективом у збереження української спадщини та розвиток нової культурної традиції, не залишився непоміченим не тільки шанувальниками, але й громадськістю: 2009 р. з нагоди 50-річного ювілею «Шумку» нагородили Provincial designation of Resident Company of the Northern Jubille Auditorium; про неї знято документальні фільми «Повернення вихору» та «White boot to China».

Улітку 2013 р. проєкт «Спадщина» з канадського міста Саскатун представив в Україні ансамбль народного танцю «Павличенко та український хор і оркестр «Ластівка». Протягом двох тижнів колектив з понад 60-ма виконавцями гастролював ключовими центрами української культури, популяризуючи духовну спадщину українців у Канаді. Цей проєкт присвячено 125-річчю поселення українців до Канади й пам'яті засновниці ансамблю народного танцю «Павличенко» — Люсі Павличенко (1933–2013). Вона народилась після того, як Василь Авраменко заснував школу українського танцю в Канаді, але певним чином її можна вважати спадкоємницею його творчого доробку. Саме засновниця колективу вперше 1993 р. показала своїм вихованцям зразки хореографічного фольклору України.

Унікальним є те, що танцювальний ансамбль «Павличенко» діє на аматорських засадах і фінансується самими учасниками колективу. При цьому критики свідчать, що ансамбль не поступається своїм рівнем професійним колективам. У Канаді, США, Бразилії й Україні колектив має безліч прихильників, вражає енергією, силою, сміливістю, наснагою, талантом і відданістю.

У програмах ансамблю «Павличенко» не лише відтворено народний танок, його долучено до загальнономистецького контексту. Відтак, більшість номерів — своєрідне музично-театральне дійство з чіткою сюжетною лінією. Так, до проєкту «Спадщина» ввійшли пісні, танці, вокально-хореографічні композиції, що розповідали про духовну складову життя й навіть побут українців у Канаді, починаючи з перших поселенців кінця XIX ст. і донині.

Ще один колектив українського танцю «Чабан» з м. Тандер-Бей (Канада) понад 30 років сприяє збереженню української культури, пропагуючи зразки українського фольклору. Більше 100 обдарованих

танцівників демонструють багатство різних регіонів України через розмаїття хореографічних стилів, автентичні та стилізовані костюми й чужої музику. Танцівники гурту «Чабан» — це третє й четверте покоління українців у Канаді, а деякі взагалі не є етнічними українцями. Проте всіх їх об'єднує любов до українського танцю.

Колектив «Чабан» у своїй діяльності поєднує роботу власних хореографів і викладачів разом із гостьовими фахівцями з Канади та України. Художній керівник колективу Катерина Пароші-Херріс є українкою в третьому поколінні. Колектив «Чабан» докладає значних зусиль, щоб зберегти пам'ять про Україну навіть для тих, хто народився за її межами. Для учасників колективу завжди велика честь виступати на батьківщині українського танцю. Для багатьох танцівників раніше така можливість була нездійсненою мрією, але завдяки народному артистові України Борисові Колногузенку та очолюваному ним театру народного танцю «Заповіт» улітку 2013 р. колектив «Чабан» виступив у Харкові на одній сцені з артистами театру народного танцю «Заповіт» ХДАК. Харківські глядачі й танцівники, як зазначила Катерина Пароші-Херріс, назавжди залишаться в наших спогадах про Україну.

Висновки. Український народний танець є самобутнім мистецтвом, яке змальовує красу рідної Батьківщини, велику та чисту сутність українського народу. Завдячуючи Василеві Авраменку, котрий усе своє життя популяризував та розвивав національний танець за кордоном, танцювальне мистецтво України нині вирізняється високим професійним рівнем. Зараз у багатьох країнах світу є немало спеціалістів, які пропагують український танець.

У житті українців Канади та інших країн, їхніх нащадків, народна творчість, зокрема танцювальна, завжди посідала важливе місце й була своєрідним ланцюгом, який об'єднував людей різного етнічного походження з українцями. На початку ХХ ст. саме в Канаді налічувалися сотні драматичних, музичних і самодіяльних танцювальних гуртків, які створювалися в багатьох більш-менш значних за кількістю поселень українців. З їх мистецтвом мали змогу ознайомитися не тільки земляки, а й представники багатьох національностей, котрі мешкали поруч. Усі мистецькі колективи, зокрема танцювальні, були аматорськими, але саме вони вплинули на формування української культури в різних країнах, заклали міцну основу української етнічності, стали осередками її збереження.

У подальшому дослідженні плануємо детальніше розглянути історію створення, творчий шлях та розвиток окремих танцювальних колективів української діаспори.

Список посилань

- Авраменко, В. (1947). *Українські народні танки, музика і стрій*. Голівуд.
- Голубничий, В. (1965). *Суть української культури і українська культура в діаспорі: Доповіді і підготовчі сесії для справ культури в Торонто*. Об'єднання українських педагогів Канади. Торонто.
- Гуць, М. (1992). Виступи мистецьких колективів української діаспори. *Народна творчість та етнографія*, 1, 77–80.
- Д'якова, О. (2008). Діяльність української діаспори в Австралії і її зовнішні міжнародні зв'язки. *Українознавство*, 1, 287–292.
- Євтух, В. Б., Камінський, Є. Є., Ковальчук, О. О. й Трощинський, В. П. (1992). *Зберігаючи українську самобутність*. Інститут соціології НАН України. Київ: Інтел.
- Книш, І. (1996). *Жива душа народу: До ювілею українського танку*. Вінніпег: Новий шлях.
- Коць, М. (1993). Український хореограф Василь Авраменко. *Народна творчість та етнографія*, 2, 46–48.
- Нагачевський, А. (1997). *Танцювальна культура українців Канади штатів Альберта й Саскачеван*. (Дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук). Канада (штат Едмонтон).
- Орел, О. (1999). *Сяйво мистецьких талантів України. Народна творчість та етнографія*, 5–6, 35–38.
- Солошенко-Тиравська, Н. С. (1999). *Тріумф української Терпсіхори: Спогади місткни*. Луцьк: Медія.
- Українці Австралії: енциклопедичний довідник*. (2001). Товариство збереження української спадщини в Австралії. Сідней: Вільна думка.
- Федорук, О. (1995). Лицар танцю: До 100-річчя від дня народження видатного хореографа В. Авраменка. *Українська культура*, 5–6, 15–16.

References

- Avramenko, V. (1947). *Ukrainian folk tanks, music and dance*. Hollywood [In Ukrainian].
- Golubnichy, V. (1965). *The Essence of Ukrainian Culture and Ukrainian Culture in the Diaspora: Reports and preparatory sessions for cultural affairs in Toronto*. Association of Ukrainian Teachers of Canada. Toronto [In Ukrainian].
- Guts, M. (1992). Performances by artistic groups of the Ukrainian diaspora. *Folk art and ethnography*, 1, 77-80. [In Ukrainian].
- Diakova, O. (2008). Activities of the Ukrainian diaspora in Australia and its external international relations. *Ukrainoznavstvo*, 1, 287-292. [In Ukrainian].
- Yevtuk, V. B., Kaminsky, Ye. E., Kovalchuk, O. O. and Troshchinsky, V. P. (1992). *Keeping Ukrainian identity*. Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv: Intel [In Ukrainian].
- Knish, I. (1996). *The living soul of the people: To the anniversary of the Ukrainian tank*. Winnipeg: Novyi shliakh. [In Ukrainian].

- Kots, M. (1993). Ukrainian choreographer Vasyl Avramenko. *Folk art and ethnography*, 2, 46–48. [In Ukrainian].
- Nagachevskiy, A. (1997) *Canadian Ukrainians dancing culture of the states Alberta and Saskchevan. (dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of sciences) Canada (state Edmond)* [In Ukrainian].
- Orel, O. (1999). The brightness of artistic talents of Ukraine. *Folk art and ethnography*, 5–6, 35–38. [In Ukrainian].
- Soloshenko-Tiravskaya, N. S. (1999). *Triumph of the Ukrainian Terpsichore: The Memories of the Town Hall*. Lutsk: Mediia [In Ukrainian].
- Ukrainians in Australia: Encyclopedic Directory. (2001). *Society for the Conservation of the Ukrainian Heritage in Australia*. Sydney: Vilna dumka. [In Ukrainian].
- Fedoruk, O. (1995). Knight of dance: To the 100th anniversary of the birth of the outstanding choreographer V. Avramenko. *Ukrainian culture*, 5–6, 15–16. [In Ukrainian].

Надійшла до редколегії 09.11.2017 р.